

Meta-synthesis study of the situation of the family and how it cooperates with the school in the transformational documents of education

Amir Moradi^{*1} | Masoumeh Mirzaei²

1. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran. Email: a.moradii@cfu.ac.ir
2. PhD student in Sociology of Iranian Social Issues, Faculty of Social and Economic Sciences, Al-zahra University, Tehran, Iran. Email: masoumeh.mirzaei.73@gmail.com

Abstract

The purpose of the current research was to Meta-synthesis study of the situation of the family and how it cooperates with the school in the transformational documents of education. This research was applied in terms of purpose and qualitative in nature, which was carried out by Meta-synthesis method. Based on the keywords related to the subject and the criteria for entering the research, ten transformative documents of education were identified and according to the exit index, six documents were removed and finally four transformative documents were selected for the final analysis. Data were collected through the qualitative analysis of the transformational documents and analyzed using Roberts' six-step pattern synthesis research model. Based on the identified codes, two main themes (family situation and how family and school cooperate), 10 central codes and 61 open codes were extracted. The findings of the research showed the special attention of the transformational documents to the situation of the family in all areas of education and the necessity of developing an integrated program for the cooperation of the family in policy-making, planning, designing and compiling curriculum and training programs. The final conclusion showed; Saleh's family is the most important pillar of the realization of Saleh's society, which requires the survival and development of Saleh's schools, the participation of two institutions (family and school) and their effective cooperation.

Keywords: Transformational documents, Family, Meta-synthesis study, School, Cooperation

Volume info

Vol. 21
Series: 74
Spring 2026

Article Type

Research Paper

Article History

Received:
11 October 2024
Revised:
08 February 2025
Accepted:
02 December 2026
Published:
21 April 2026

ISSN – E-ISSN

ISSN: 2645-4955
E-ISSN: 2645-5269

Cite this Paper: Moradi'A & Mirzaei'M. (2026). Meta-synthesis study of the situation of the family and how it cooperates with the school in the transformational documents of education. Journal of The Women and Families Cultural-Educational. 21(74), 257-288

Publisher:
Imam Hossein University.

©
The Author(s).

سنتر پژوهی جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن با مدرسه در اسناد تحولی آموزش و پرورش

امیر مرادی*^۱ | معصومه میرزایی^۲

۱. استادیار، گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. Email: a.moradii@cfu.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه الزهراء، تهران، ایران. Email: masoumeh.mirzaei.73@gmail.com

چکیده

هدف پژوهش حاضر، سنتر پژوهی جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن با مدرسه در اسناد تحولی نظام آموزش و پرورش تعیین شده است. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت کیفی بود که با روش سنتر پژوهی انجام یافت. بر اساس کلیدواژه‌های مرتبط با موضوع و ملاک‌های ورود، ده سند تحولی آموزش و پرورش شناسایی و با توجه به شاخص‌های خروج، شش سند حذف و در نهایت چهار سند تحولی برای تحلیل نهایی انتخاب شدند. داده‌ها از طریق تحلیل کیفی اسناد تحولی گردآوری و با استفاده از الگوی شش مرحله‌ای سنتر پژوهی روبرتس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. بر اساس کدهای شناسایی شده، دو مقوله اصلی (جایگاه خانواده و چگونگی همکاری خانواده و مدرسه)، ۱۰ کد محوری و ۶۱ کد باز استخراج شدند. یافته‌های پژوهش بیانگر توجه ویژه اسناد تحولی به جایگاه خانواده در همه حوزه‌ها و ساحت‌های تربیت و ضرورت تدوین برنامه یکپارچه جهت همکاری خانواده در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، طراحی و تدوین برنامه‌های درسی و تربیتی بود. نتیجه‌گیری پایانی نشان داد؛ خانواده صالح مهم‌ترین رکن تحقق جامعه صالح به شمار می‌آید که از الزامات تحقق آن، بقا و توسعه مدارس صالح، مشارکت دو نهاد (خانواده و مدرسه) و همکاری اثر بخش آن‌ها در نظر گرفته می‌شود.

کلیدواژه‌ها: اسناد تحولی؛ خانواده؛ سنتر پژوهی؛ مدرسه؛ همکاری.

سال و شماره

سال ۲۱، پیاپی: ۷۴
بهار ۱۴۰۵

سال و شماره

مقاله پژوهشی

سابقه مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۱۰

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۱/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۱۱

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۲/۰۱

شابا چاپی و الکترونیکی

شابا چاپی: ۴۶۴۵-۴۹۵۵
الکترونیکی: ۴۶۴۵-۵۲۶۹

استناد: مرادی، امیر، میرزایی، معصومه (۱۴۰۵). سنتر پژوهی جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن با مدرسه در اسناد تحولی آموزش و پرورش؛ فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده؛ ۲۱(۷۴): ۲۸۸-۲۵۷.

نویسنده گان.

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع)

OPEN ACCESS

مقدمه و بیان مسئله

خانواده، مدرسه و جامعه سه نهاد تأثیرگذار، مکمل و مسئول در امر تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان هستند و تربیت مطلوب متریان در گرو تعامل و همسویی حداکثری این سه نهاد می‌باشد. خانواده یک نظام اجتماعی کوچک است که از طریق ازدواج، پیوندهای خونی، فرزندخواندگی یا گزینش شخصی به یکدیگر متصل شده‌اند. اعضای خانواده روابط نزدیک و پایداری با یکدیگر دارند و حمایت‌های روانی، عاطفی و اقتصادی را با همدیگر به اشتراک می‌گذارند و فرایند تربیت و انتقال ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی و اجتماعی را به عهده دارند (کلین و وایت^۱، ۲۰۲۲). به عبارت دیگر، خانواده نهادی است که به عنوان یک سیستم اجتماعی- فرهنگی تلقی می‌شود و اعضای این سیستم با هم رابطه‌ای عمیق و چند لایه دارند (برنشتاین، پوتنیک و ساوالسکی^۲، ۲۰۱۷). امروزه دستیابی به جامعه سالم در گرو وجود خانواده متعادل و سالم است و در مقابل تحقق خانواده سالم مشروط به برخورداری اعضای آن از روابط مطلوب با یکدیگر است (ساپین، وایدمر و ایگلسیاس^۳، ۲۰۱۶). خانواده اولین مدرسه‌ای است که کودک در آن تعلیم می‌یابد و با اصول زندگی اجتماعی و روش تفاهم با دیگران آشنا می‌شود (اقدسی، فرید و بایرامزاده، ۱۳۹۰). بند دوم سیاستهای کلی خانواده بر محور قرار گرفتن خانواده در قوانین و مقررات، برنامه‌ها، سیاستهای اجرایی و تمام نظامات آموزشی، فرهنگی تأکید می‌کند (طیبنیا و همکاران، ۱۴۰۱: ۹۴).

در چارچوب نظریه اکوسیستم‌ها، خانواده و مدرسه- که در مرکز این سیستم‌ها قرار دارند- به عنوان نیروهای تعاملی کلیدی در رشد فرد ظاهر می‌شوند (پندری و پتروگیانیس^۴، ۲۰۱۷). بر اساس شواهد پژوهشی (پوررجب و همکاران، ۲۰۱۵؛ برکوویتز و همکاران^۵، ۲۰۱۷) اقلیم مدرسه^۶ و یا به عبارت ساده‌تر، «شخصیت» یا «جو» مدرسه کلید تعامل مؤثر و موفق آن با خانواده محصلان است، در حالی که نقش مدیران اجرایی در ایجاد یک رابطه قوی و مفید بین مدرسه و خانواده توسط پژوهش‌های دیگر پررنگ و برجسته شده است (لازاریدو و گراوانی کاسیدا^۷، ۲۰۱۵؛ پاولی و

1. Klein, D. M & White, J. M
2. Bornestein, M. H., Putnick, D. L., & Suwalsky, J. T
3. Sapin, M., Widmer, E. D., & Iglesias, K
4. Penderi, E., & Petrogiannis,
5. Berkowitz, R et al
6. School's climate
7. Lazaridou, A., & Gravani Kassida, A

همکاران، ۲۰۱۶). در سطح جهانی و در تعریف سنتی، مدرسه مکانی است که دانش‌آموزان در آن به یادگیری دانش و مهارت‌های پایه می‌پردازند. این تعریف بر انتقال یک طرفه اطلاعات از معلم به دانش‌آموز تأکید دارد. در تعریف نوین، مدرسه به عنوان یک نظام اجتماعی پیچیده در نظر گرفته می‌شود که در آن عوامل مختلفی مانند دانش‌آموزان، معلمان، والدین، مدیران، برنامه درسی، فضای آموزشی و... در تعامل با یکدیگر هستند. این تعریف بر یادگیری فعال و نقش محوری دانش‌آموز در فرآیند یادگیری تأکید دارد. اما در جدیدترین تعریف، مدرسه به عنوان یک شبکه یادگیری قلمداد می‌شود که در آن همه افراد، چه دانش‌آموزان و چه بزرگسالان، می‌توانند از یکدیگر یاد بگیرند. لذا این تعریف بر اهمیت تعاملات اجتماعی و یادگیری مشارکتی تأکید دارد (یونسکو^۲، ۲۰۲۳؛ بنیاد گیتس^۳، ۲۰۲۱).

در جمهوری اسلامی ایران، نهادهای سیاست‌گذار و تصمیم‌گیر در نظام آموزش و پرورش با محوریت شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی آموزش و پرورش از سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی تلاش‌های فراوانی با کمک متخصصان و صاحب‌نظران عرصه تعلیم و تربیت جهت بومی‌سازی نظام تعلیم و تربیت و پرورش انسان‌هایی مطلوب در طراز جمهوری اسلامی کردند. ثمره این کوشش‌ها در سال ۱۳۹۰، تصویب و ابلاغ سه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، مبانی نظری تحول بنیادین نظام تعلیم و تربیت، برنامه درسی ملی بود. پشتوانه اسناد مذکور، دو سند بالادستی چشم‌انداز بیست‌ساله جمهوری اسلامی و نقشه جامع علمی کشور بود (مظاهری، ۱۴۰۱: ۱۳).

در سند تحول بنیادین، مدرسه جلوه‌ای از تحقق مراتب حیات طیبه، محیط ارائه فرصت‌ها و خدمات تربیتی، بستر ساز درک و اصلاح موقعیت توسط متریان و تکوین و تعالی هویت آن‌ها بر بنیاد نظام معیار اسلامی می‌باشد. بر اساس فلسفه تربیتی جامعه اسلامی، مدرسه محیط اجتماعی سازمان‌یافته‌ای (مجموعه‌ای از افراد، روابط و ساختارهای منظم) جهت کسب مجموعه‌ای از شایستگی‌های لازم (فردی، خانوادگی، اجتماعی) است که متریان برای دستیابی به مرتبه‌ای از آمادگی جهت تحقق حیات طیبه در همه ابعاد باید کسب نمایند. لذا مدرسه از طریق زنجیره‌ای از موقعیت‌ها، فرصت حرکت رشدیابنده و تعالی‌بخش را برای متریان ایجاد می‌کند (مظاهری، ۱۴۰۱: ۱۴).

1. Povey, J et al
2. UNESCO
3. Gates Foundation

۲۰). در مجموع، مدرسه محلی برای عرضه بایدها و نبایدهای نظام تربیت رسمی و عمومی برای دانش‌آموزان است که مبتنی بر ارزش‌های اسلامی و ملی می‌باشد که الهام‌بخش آموزه‌های قرآن و نقش معنوی، اسوه‌ای، هدایتی و تربیتی حضرت محمد (ص)، حضرت فاطمه (س) و ائمه معصومین (ع) و میراث نظری و عملی حضرت امام خمینی (ره)، قانون اساسی و ولایت فقیه است (حاجی‌بابایی، ۱۳۹۱: ۵۴).

نتایج پژوهش‌های انجام شده در خصوص چگونگی همکاری بین خانواده و مدرسه تأییدکننده این گزاره است که ارتباط نزدیک و با کیفیت بین خانواده و مدرسه تأثیر مثبت و معناداری بر روند آموزشی مدارس و عملکرد تحصیلی و تربیتی دانش‌آموزان خواهد داشت (وایلدر^۱، ۲۰۱۴؛ ریچاردسون^۲، ۲۰۰۹؛ ساندرز و شلدون^۳، ۲۰۰۹). در واقع والدین روش‌های آموخته‌شده از طریق همکاری خانواده و مدرسه را در عمل تربیتی به کار می‌گیرند که این امر به مشارکت مستقیم و غیرمستقیم در تربیت و آموزش کودکان کمک می‌کند. همچنین، والدین می‌توانند در فعالیت‌های مختلف مدرسه شرکت کنند تا فهم خود را از ارتباط بین خانه و مدرسه نشان دهند (آنتیپ‌کینا^۴، ۲۰۱۷). در مقابل، انتظارات نامعقول و غیرمنطقی از خانواده و مدرسه، تعامل این دو نهاد را با مشکل مواجه می‌کند و باعث می‌شود والدین و معلمان نسبت به نظرات و پیشنهادات یکدیگر که ناشی از ارتباط ضعیف بین خانواده و مدرسه است دیدگاهی منفی داشته باشند (گرت و ری^۵، ۲۰۱۸).

پاورز^۶ (۲۰۱۶) بر این باور است که با هماهنگی و همسویی فضای حاکم و ارزش‌های تربیتی بین خانه و مدرسه بسیاری از چالش‌هایی که ممکن است برای دانش‌آموزان در نتیجه ناهماهنگی بین این دو نهاد تربیتی ایجاد شود، برطرف می‌گردد. در واقع از یکسو، والدین با شناخت بهتری که از روحیات و خلیات فرزندان خود دارند می‌توانند به اولیای مدرسه در حل مسائل آموزشی و تربیتی آن‌ها کمک کنند، از سوی دیگر، اولیای مدرسه با برگزاری جلسات هم‌اندیشی و همفکری و تشریح برنامه‌های آموزشی و پرورشی مدرسه می‌توانند ضمن ارتقای سواد تربیتی والدین، به همسویی روش‌های آموزشی و تربیتی آن‌ها با مدرسه کمک کنند.

1. Wilder, S.
2. Richardson, S. A
3. Sanders, M. G. & Sheldon, S. B
4. Antipkina, I.V.
5. Grant, K. B., & Ray, J. A
6. Powers, J.

بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد، در خصوص موضوع حاضر (سنترپژوهی جایگاه خانواده و چگونگی همکاری بین خانواده و مدرسه بر اساس اسناد تحولی آموزش و پرورش) پژوهشی در داخل و خارج انجام نشده است و یا در دسترس محققان قرار نگرفت، اما پژوهش‌های معدودی با موضوع‌های مشابه در خصوص مفاهیم کلی خانواده، مدرسه و اسناد بالادستی انجام شده است. برای نمونه، صمدی (۱۴۰۳) در مقاله خود مهمترین بازدارنده‌های مشارکت خانواده در نظام تربیت رسمی و عمومی را شامل بازدارنده‌های حاکمیتی (فقدان عزم ملی و بینش مشارکتی)، قانون گذاری (ضعف قوانین و مقررات)، رویکردی (سلسله‌مراتبی)، ساختاری (ساختار متمرکز)، مدیریتی و خانوادگی (ضعف دانشی، نگرشی، بینشی و سبک غیر مشارکتی)، اجتماعی (عدم مطالبه گری اجتماعی)، آموزشگاهی (جو مدرسه)، روان‌شناختی (ناهماهنگی ویژگی روان‌شناختی نوجوان با مشارکت والدین) و ... است.

نتایج پژوهش احمدی و محبی (۱۴۰۰) که با هدف شناسایی نقش‌آفرینی نهاد خانواده در اجرای برنامه‌ریزی درسی مدارس انجام شد، حاکی از عدم مداخله صحیح والدین در اجرای برنامه‌ریزی درسی بود، در حالی که نهاد خانواده می‌تواند در همه حوزه‌های برنامه‌ریزی درسی نقش کلیدی داشته باشد و تمایل به مشارکت در اجرای برنامه‌های درسی فرزندان خود ایجاد کند. چهار مضمون شناسایی شده از حضور والدین در اجرای برنامه‌ریزی درسی شامل نقش نهاد خانواده به عنوان مشارکت‌کننده، حمایت‌کننده (پشتیبان)، یادگیرنده و سیاست‌گذار تصمیم‌ساز بود.

رضایی (۱۳۹۹) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود که با هدف بررسی تعامل مسجد، مدرسه و خانواده با تأکید بر طرح شهید بهنام محمدی انجام دادند، نتیجه گرفتند؛ در بخش بررسی اسناد بالادستی، علی‌رغم اهمیت تعامل سه‌گانه، اسنادی که بر این تعامل دلالت نماید وجود ندارد و نهایتاً به صورت تعامل دوگانه می‌توان آن را مشاهده نمود. همچنین از مطالعه اسناد بالادستی می‌توان به لزوم مشارکت مردم در نظام تعلیم و تربیت رسمی رسید که می‌بایست زیرساخت‌های آن توسط دولت فراهم شود و از موازی‌کاری پرهیز گردد. در نهایت آنچه در سیاست‌های اعلامی و اعمالی طرح شهید بهنام محمدی مشاهده می‌شود؛ توجیه و واقفان ارکان این سه نهاد نسبت به در اولویت بودن مستمر امور تربیتی همچون اهمیت مسائل نظامی، آموزشی، امنیتی، اقتصادی، عبادی و... و داشتن نگرش بلندمدت به خروجی‌ها و اثرات آن می‌باشد

واعظ (۱۳۹۷) در رساله دکتری خود که با هدف بررسی اثربخشی برنامه همکاری خانه و مدرسه بر مشکلات رفتاری کودکان، توانمندسازی و روابط اجتماعی والدین انجام داد؛ بر اساس نتایج، اجرای برنامه همکاری خانه و مدرسه بر کاهش مشکلات رفتاری دانش آموزان، توانمندسازی و روابط اجتماعی والدین اثربخش بوده است. در واقع بین نمره‌های پیگیری توانمندسازی و روابط اجتماعی والدین در گروه آزمایشی و گروه کنترل تفاوت معنی داری وجود دارد. در نتیجه، برنامه همکاری خانه و مدرسه در کاهش مشکلات رفتاری آن‌ها مؤثر است.

مرزوقی و همکاران (۱۳۹۷) **مرزوقی، جهانی، ترک‌زاده و امیری‌طیبی (۱۳۹۷)** در پژوهشی با هدف بررسی الگوی مفهومی تعامل مدرسه، خانواده و مسجد از منظر تعلیم و تربیت اسلامی نتیجه گرفتند؛ شبکه مضامین الگوی مفهومی تعامل مدرسه، خانواده و مسجد به عنوان تنها مضمون فراگیر از طریق مضامین سازمان‌دهنده چیستی، چرایی و چگونگی تعامل ترسیم گردید. به گونه‌ای که چیستی تعامل مبانی اندیشه‌ای، جهت‌گیری تعامل، محور تعامل، مخاطبین تعامل را شامل می‌شود و چرایی تعامل مشتمل بر مضامین مدیریتی و تربیتی و در نهایت چگونگی تعامل از مضامین رفع موانع، اقدامات زمینه‌ساز ایجاد تعامل، اقدامات زیربنایی ایجاد تعامل و راهبردهای ایجاد تعامل تشکیل می‌شود؛ به ترتیب از مهم‌ترین مضامین پایه برای مضامین سازمان‌دهنده می‌توان از تولی و تبری، جهت‌گیری توحیدی، همگرایی در اهداف، تفاوت‌های فرهنگی، پاسخگویی به محیط، مجریان ناکارآمد و تدوین قوانین هدایت‌گر نام برد.

پوررجب، پناهی‌درچه و افلاکی (۱۳۹۷) در مقاله خود که با هدف بررسی نقش مشارکت والدین در دستیابی به اهداف آموزشی انجام شد، دریافتند؛ برگزاری هم‌اندیشی‌ها، دیدار از خانه شاگردان، ایجاد مراکز والدین، شرکت در تصمیم‌گیری‌ها، برنامه‌های آموزشی والدین، فعالیت‌های یادگیری و شبکه خانواده و مدرسه می‌تواند منجر به همکاری در قالب حمایت از سوی مدرسه و خانه شود.

زبیدی (۱۳۹۵) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود که با هدف بررسی چگونگی تعامل بین خانواده و مدرسه در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و ارائه راهکارهایی برای تقویت ارتباط این دو نهاد به این مهم دست یافت؛ مبانی و اصول مشخص و معینی در رابطه با مشارکت خانواده در تعالی نظام آموزش و پرورش رسمی در سند تحول بنیادین و مبانی نظری آن وجود دارد که

خاستگاه این اصول و مبانی را می توان به سه دسته خاستگاه برگرفته از دین اسلام، قانون مدنی کشور و قوانین بین المللی تقسیم کرد. همچنین، سند تحول بنیادین تأکید فراوانی بر لزوم مشارکت خانواده ها در مدرسه برای ارتقای معنویت و اخلاق در بین متربیان و جامعه دارد.

کروتاوا، آندریینا و چوگاو^۱ (۲۰۲۳) در مقاله خود با عنوان «تعامل بین خانواده و مدرسه: جنبه محتوایی» نتیجه گرفتند؛ مهم ترین نیازهای آموزشی والدین شامل ارتقای گفت و گو با معلمان درباره مشکلات آموزشی و تربیتی، روابط بین دانش آموزان در کلاس و بین دانش آموزان و معلمان، بهزیستی اخلاقی و روانی کودک و رشد و ترویج سبک زندگی سالم کودک است. بنابراین والدین تعامل با معلمان را به عنوان هماهنگی نگرش های آموزشی، ارزش ها و اهداف آموزش می دانند. در نظرسنجی صورت گرفته، والدین اولویت های خود در تعامل با مدرسه را شامل درک ارزش ها و معانی روش های تربیتی و نیاز به غنی سازی زمینه های روان شناختی و تربیتی با مؤلفه های ارزش شناختی و عمل محور دانستند.

ژو^۲ (۲۰۲۳) در پژوهش خود با هدف بررسی ارتباط خانواده و مدرسه و این که چگونه تعارض بین خانواده و انتظارات مدرسه بر رشد کودکان تأثیر می گذارد، نتیجه می گیرد؛ تعامل خانواده و مدرسه عامل مهمی است که می تواند حضور و مشارکت والدین در محیط مدرسه را ارتقاء بخشد و به رشد کودکان در زمینه های مختلف کمک کند. یکی از شیوه های موثر در ارتقای تعامل موثر بین خانواده و مدرسه، بیان متقابل انتظارات خانواده و مدرسه است. از طریق این ارتباط، انتظارات هر دو گروه بیان و می تواند اصلاح و بازنگری شود و به سطحی برسد که باعث رشد سالم رابطه بین خانواده و مدرسه و افزایش همکاری بین آنها خواهد شد.

کوتسولوی و گراکی^۳ (۲۰۲۲) در مقاله خود که با هدف بررسی دیدگاه والدین، معلمان و سرپرستان مدارس ابتدایی در مورد نقش مدیر و جو مدرسه در افزایش مشارکت والدین انجام شد، دریافتند؛ جو مدرسه دارای چهار بعد است؛ بعد امنیت جسمی و عاطفی (مخصوص دانش آموزان)، بعد تدریس و یادگیری (مخصوص دانش آموزان و معلمان)، محیط فیزیکی و طبیعی مدرسه (مخصوص مهندسان و معماران و مستخدمان) و روابط اجتماعی (مخصوص دانش آموزان، معلمان

1. Korotaeva, E. V., Andryunina, A. S., Chugaeva, I. G

2. Zou, Zh

3. Koutsouveli, E., & Geraki, A

و والدین). تحلیل یافته‌ها نشان داد؛ نقش مدیر مدرسه در شکل دادن به جو مدرسه در تمام ابعاد، توسط معلمان نسبت به والدین دانش‌آموزان مثبت‌تر ارزیابی شد. در خصوص نقش مدیر مدرسه در مشارکت والدین، توسط معلمان و والدین در تمامی ابعاد مثبت ارزیابی شد. در پایان همبستگی مثبت و قوی بین نقش مدیر مدرسه و ارتقای جو عمومی مدرسه به دست آمد که متغیرهای مربوط به مشارکت والدین نیز در آن پدیدار بود.

لودووا، هاویگرووا و هاویگر ۱ (۲۰۱۵) در پژوهش خود دریافتند؛ روابط مثبت و مطلوب خانواده و مدرسه منجر به افزایش حضور و مشارکت والدین در امورات آموزشی و پرورشی فرزندان می‌شود که می‌تواند موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان را افزایش دهد و بر رشد اخلاق و آداب کلاسی در کودکان خردسال تأثیرگذار باشد.

تحلیل و تفسیر پیشینه پژوهش نشان می‌دهد؛ اکثریت نتایج پژوهش‌های انجام شده به نوعی تأییدکننده اثربخشی تعامل خانواده و مدرسه بر امورات آموزشی و پرورشی دانش‌آموزان است و همین مسأله جایگاه تعامل خانواده و مدرسه در کشورهای مختلف را مورد توجه قرار داده است. در همین راستا ضرورت انجام پژوهشی در نظام آموزش و پرورش متمرکز جمهوری اسلامی ایران به منظور بررسی جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن و مدرسه از منظر اسناد تحولی احساس می‌شود، کاری که تاکنون انجام نگرفته است. تحلیل و تفسیر پیشینه پژوهش نشان می‌دهد؛ تعامل مؤثر خانواده، مدرسه و سایر نهادهای تربیتی جامعه و انسجام در سیاست‌های تربیتی آن‌ها (مرزوقی و همکاران، ۱۳۹۷ و زبیدی، ۱۳۹۵) می‌تواند به بهبود فرآیندهای آموزشی و تربیتی کمک کند، اما در مسیر همکاری‌های آن‌ها چالش‌هایی وجود دارد (صمدی، ۱۴۰۳؛ رضایی، ۱۳۹۹؛ ژو، ۲۰۲۳). علی‌رغم این چالش‌ها، نتایج پژوهش‌های دیگر (احمدی و محبی، ۱۴۰۰؛ واعظ، ۱۳۹۷ و کروتاوا و همکاران، ۲۰۲۳) بر اهمیت حضور خانواده و نقش‌آفرینی آن‌ها در برنامه‌ریزی درسی، توانمندسازی والدین و کاهش مشکلات رفتاری کودکان تأکید دارند. البته جو مدرسه و مدیریت آن در افزایش حضور خانواده‌ها و مشارکت والدین تأثیرگذار است (کوتسولی و گراکی، ۲۰۲۲؛ لودووا و همکاران، ۲۰۱۵). حال این پژوهش با سنتز پژوهی اسناد بالادستی نظام آموزش و پرورش، میزان انطباق این اسناد با ضرورت‌ها و چالش‌های مطرح‌شده در پژوهش‌های پیشین را بررسی کرده

و مشخص می‌کند که آیا این اسناد توانسته‌اند بخوبی همکاری خانواده و مدرسه را برجسته کنند و زمینه‌ساز مشارکت واقعی و کارآمد این دو نهاد باشند یا همچنان خلأهایی در این زمینه وجود دارد. اهمیت پژوهش حاضر از آنجا ناشی می‌شود که خانواده و مدرسه دو نهاد مهم در عرصه آموزش و پرورش نسل آینده جامعه هستند که تکوین و تعالی همکاری بین آن‌ها می‌تواند به تربیت نسلی سالم و صالح بیانجامد. در مقابل، ایجاد شکاف بین آن‌ها زمینه کاهش بهره‌وری و اثربخشی مدارس و بروز آسیب‌های اجتماعی در بین متربیان را ایجاد خواهد کرد. اهمیت پژوهش حاضر از آنجا ناشی می‌شود که بر بنیاد اسناد تحولی آموزش و پرورش؛ تعامل اثربخش بین خانواده به عنوان یکی از ارکان تأثیرگذار در فرایند تربیت (مبانی نظری تحول بنیادین در تعلیم و تربیت رسمی و عمومی، ۱۳۹۰: ۱۷۴) و مدرسه نقش اساسی در تحقق اهداف نظام آموزشی کشور دارد، لذا افزایش همکاری و مشارکت خانواده در سیاست‌گذاری‌ها و فرآیندهای آموزشی می‌تواند در ارتقای تربیت معنوی، اخلاقی و اجتماعی دانش‌آموزان و تعالی نظام تعلیم و تربیت موثر باشد (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰: ۲۵).

ضرورت انجام این پژوهش بر این نکته استوار است؛ علی‌رغم تأکید اسناد تحولی آموزش و پرورش بر تقویت همکاری خانواده و مدرسه در فرآیند تعلیم و تربیت و تعامل مؤثر آن‌ها با همدیگر (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰: ۲۶)، نبود سازوکارهای اجرایی مشخص می‌تواند منجر به افزایش شکاف میان خانواده و مدرسه شده و بهره‌وری مدارس را کاهش داده و در نهایت آسیب‌های اجتماعی در بین متربیان را تشدید کند. از سوی دیگر، با تصویب و انتشار اسناد تحولی در نظام آموزش و پرورش ضروری است جایگاه و چگونگی همکاری بین خانواده و مدرسه با توجه به تغییرات به وجود آمده در فلسفه تعلیم و تربیت ایران و قوانین جدید بالادستی در نظام تعلیم و تربیت باز تعریف شده و الگوی جدیدی در این خصوص ارائه و در سطح مدارس پیاده‌سازی شود، کاری که تاکنون به ندرت انجام شده است و این پژوهش در صدد انجام آن است.

جنبه نوآورانه و جدید بودن پژوهش حاضر آن است که برخلاف پژوهش‌های قبلی، محققان با استفاده از روش سنتزپژوهی و از دریچه اسناد تحولی نظام آموزش و پرورش ایران، جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن با مدرسه را مورد بررسی و تحلیل قرار داده‌اند. از سوی دیگر، نتایج این پژوهش می‌تواند چگونگی همکاری بین خانواده و مدرسه را در اسناد تحولی آموزش و پرورش

شناسایی و مسئولان ذیربط و ذینفع را قانع کند که آن‌ها را برای تعالی همکاری این دو نهاد اجرایی نمایند. بنابراین هدف اساسی پژوهش حاضر سنتز پژوهی جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن با مدرسه در اسناد تحولی آموزش و پرورش است.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت کیفی بود که با روش سنتز پژوهی کیفی (از نوع فراترکیب کیفی) انجام یافته است. سنتز پژوهی کیفی، تحلیل و تولید علمی کاوشگرانه‌ای است که در آن پژوهشگر می‌کوشد یافته‌های مطالعات کیفی دیگر را بررسی، تحلیل و در نهایت ترکیب کند (توماس و هاردن ۱، ۲۰۰۸؛ ساندلوفسکی و باروسو ۲، ۲۰۰۷). سنتز پژوهی کیفی، تلفیقی تفسیری^۳ از داده‌های موجود در نظر گرفته می‌شود که به پژوهشگر کمک می‌کند که به صورتی جامع و نظام‌مند بازنگری دقیق و عمیقی انجام دهد و یافته‌های پژوهشی را به نوعی تلفیق و توصیف کند که پدیده مورد بررسی، نتایجی بیش از مجموع اجزایش به دست دهد (سهرابی، اعظمی و یزدانی، ۱۳۹۰).

کوپر و هدگز^۴ (۲۰۰۹) معتقدند؛ هدف سنتز پژوهی این است که پژوهش‌های تجربی را به منظور خلق تعمیم‌ها، ترکیب نماید. در واقع این روش به نظریه‌های مربوط توجه دارد، پژوهشی را که پوشش می‌دهد به طور منتقدانه تحلیل نموده و تلاش دارد که تعارضات موجود در ادبیات پژوهش را برطرف کند و موضوعات اصلی را برای پژوهش‌های آینده مشخص نماید. (منشن مشخص شده حذف است). در پژوهش حاضر از الگوی شش مرحله‌ای سنتز پژوهی روبرتس^۵ (۱۹۸۳، به نقل از شورت، ۱۳۹۸) استفاده شده است (شکل ۱).

1. Thomas J., & Harden A
2. Sandelowski, M., & Barroso, J
3. Qualitative MetaSynthesis
4. Cooper, H. & Hedges, Larry V.
5. Roberts

شکل ۱. الگوی شش مرحله ای سنتز پژوهی روبرتس

جامعه پژوهش حاضر، دربرگیرنده اسناد تحولی نظام آموزش و پرورش می باشد که شامل ده سند تحولی و بالادستی نظام آموزش و پرورش ایران بود. جامعه پژوهش حاضر، دربرگیرنده اسناد تحولی نظام آموزش و پرورش می باشد که شامل ده سند تحولی نظام آموزش و پرورش (اسناد تحول بنیادین آموزش و پرورش، مبانی نظری تحول بنیادین، برنامه درسی ملی، نقشه جامع علمی کشور، چشم انداز بیست ساله، سیاست های کلی نظام، بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، نقشه مهندسی فرهنگی کشور، سیاست های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش، سیاست های کلی اشتغال) بود. سپس با توجه به معیارهای پژوهش (پرداختن به مباحث تخصصی چستی خانواده و چرایی و چگونگی همکاری آن با مدرسه) و میزان تکرار کلیدواژه های «خانواده»، «مدرسه»، «همکاری بین خانواده و مدرسه» و بررسی کلیات اسناد تحولی مذکور، چهار سند تحولی به صورت هدف مند به عنوان نمونه پژوهش انتخاب و برگزیده شدند.

روش گردآوری داده‌ها، به منظور بررسی اسناد تحولی و استخراج گزاره‌های مرتبط با مسأله پژوهش، کتابخانه‌ای و اسنادی بود. ابزار این گردآوری نیز شامل برگه‌های فیش و بهره‌گیری از روش فیش‌برداری، طبقه‌بندی و کدگذاری از اسناد تحولی بود.

جهت تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده، از کدگذاری خط به خط در بستر نرم‌افزار مکس کیودا استفاده شد، چرا که به پژوهشگر امکان می‌دهد مفاهیم استخراج شده در یک مطالعه را به مفاهیم مطالعه دیگر ترجمه کرده و در طول تحلیل در صورت نیاز کدهایی جدیدی را به فهرست کدهای استخراج شده در اسناد اضافه نماید (توماس و هاردن، ۲۰۰۸).

برای افزایش اعتبارپذیری تفسیری در ارتباط با نتایج بررسی میزان توافق روی کدهای باز، مقوله‌ها و مضامین، کدگذاری‌های انجام شده، مقوله‌های استخراج شده برای دو فرد متخصص در زمینه فلسفه تعلیم و تربیت ارسال شد و ضریب توافق بین کدگذاران برای بررسی میزان توافق کدگذاران (ضریب کاپای کوهن: ۰/۶۹) محاسبه شد.

سوالات پژوهش

۱- در اسناد تحولی و بالادستی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن با مدرسه چگونه تبیین شده است؟

یافته‌های پژوهش

در پژوهش حاضر، جهت پاسخ به سوال پژوهش (جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن با مدرسه در اسناد تحولی آموزش و پرورش)، از طریق تحلیل کیفی اسناد تحولی نظام آموزش و پرورش، در قالب دو مقوله اصلی (جایگاه خانواده و چگونگی همکاری خانواده و مدرسه)، ۱۰ کد محوری (شش کد محوری تربیتی، آموزشی، اجرایی، حقوقی، سیاسی و دینی در مقوله جایگاه خانواده و چهار کد محوری تربیتی، آموزشی، اجرایی و حقوقی در مقوله چگونگی همکاری) و ۶۱ کد باز شناسایی شدند. در ادامه، بر اساس الگوی شش مرحله‌ای روبرتس، فرایند دقیق شناسایی مقوله‌ها، کدهای محوری و باز به تفصیل بیان شده است.

گام اول: شناسایی نیاز، اجرای جست و جوی مقدماتی و شفاف سازی مسأله

امروزه در نظام جهانی، مشارکت افراد ذینفع به ویژه خانواده در آموزش و پرورش یکی از عوامل مهم برقراری دموکراسی شناخته شده است (اسلیتر^۱، ۲۰۰۸). ایجاد و تقویت روحیه همکاری بین خانواده و مدرسه، اساسی ترین عامل در ارتقای اعتماد و احترام متقابل میان خانواده و مسئولان آموزش و پرورش است (وانک^۲، ۲۰۰۸). اسناد بین المللی و کنوانسیون های حقوقی مرتبط با آموزش و پرورش مسئولیت آموزش و پرورش را بر حسب اهداف این نهاد، وظیفه مشترک خانواده و دولت برشمرده اند (صمدی و رضایی، ۱۳۹۰).

در هزاره سوم، نظام های تعلیم و تربیت رسمی و عمومی در کل دنیا در صدد برآمده اند تا هر چه بیشتر امکان تداوم نقش تربیتی خانواده ها به عنوان یکی از مهمترین نهادهای مؤثر در تعلیم و تربیت را در مدارس فراهم سازند. اما باید توجه داشت؛ همکاری خانواده و مدرسه باید به گونه ای سامان داده شود که فعالیت هایشان با تلاش نهاد آموزش و پرورش همسو باشند، تا بتوان شاهد تحقق یافتن اهداف عالی آموزش و پرورش بود (عزیزیان، ۱۳۹۴).

در اسناد تحولی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران نیز بر ضرورت وحدت و یکپارچگی میان تربیت رسمی و غیررسمی با تأکید بر رکن خانواده در تحقق غایت و هدف کلی تربیت و لزوم هماهنگی و همیاری آن ها در دستیابی به اهداف و شایستگی های لازم تأکید شده است (مبانی نظری تحول بنیادین تعلیم و تربیت، ۱۳۹۰). اما به منظور دستیابی به تصویری شفاف از جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن با مدرسه و رسیدن به تعامل مطلوب بین این دو نهاد، لازم است اسناد تحولی نظام آموزش و پرورش مورد تحلیل و تبیین قرار گیرند.

گام دوم: انجام پژوهش به منظور بازبانی مطالعات

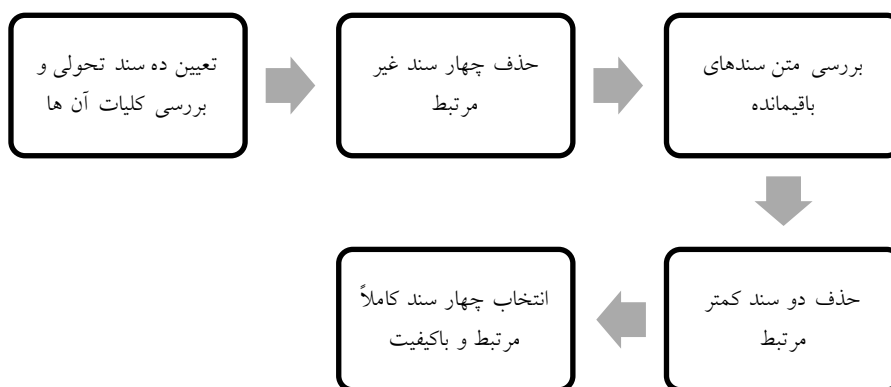
این مرحله به جست و جوی منابع مربوط به نیاز اصلی پژوهش اختصاص دارد. بنابراین تلاش شد تا بررسی و تحلیل اسناد تحولی آموزش و پرورش انجام شود. از این رو کلیه اسناد تحولی نظام آموزش و پرورش شناسایی و با جستجو در پایگاه های اطلاعاتی داخلی دریافت گردید.

1. Sleeter, C
2. Wanke, A. A

گام سوم: گزینش، پالایش و سازمان‌دهی مطالعات

در مرحله سوم، داوری سندهای تحولی از منظر هماهنگی بودن آن‌ها با نیازهای دانشی مخاطبان انجام شد. به همین دلیل شاخص‌هایی جهت گزینش و دسته‌بندی اسناد تدوین شد. معیارهای اصلی ورود به پژوهش حاضر شامل موارد زیر بودند:

- اسناد انتخاب شده در نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران به عنوان اسناد بالادستی و تحولی معتبر شناخته شده باشند.
- اسناد تحولی به مفهوم خانواده، مدرسه و چگونگی همکاری خانواده با مدرسه پرداخته باشند.
- اسناد موردنظر اطلاعات و دانش موردنیاز در ارتباط با اهداف پژوهش را ارائه کرده باشند.
- با توجه به جست‌وجوهای انجام شده، ده سند تحولی (قبلاً ذکر شده است) در راستای شاخص‌های ورود به پژوهش پیدا شدند که شش سند به دلیل فقدان داده‌های مرتبط و یا ارائه اطلاعات ناکافی از فرایند تحلیل پژوهش خارج شدند. در نهایت چهار سند تحولی مرتبط و با کیفیت برای مطالعه وارد فرایند تحلیل شدند (شکل ۲).

شکل ۲. فرایند بررسی و انتخاب اسناد تحولی

در مجموع جهت تحلیل نهایی از محتوای چهار سند تحولی نظام آموزش و پرورش استفاده گردید که ویژگی‌ها و یافته‌های آن‌ها قابل ملاحظه است (جدول ۱).

جدول ۱. نشانگرهای مرتبط با جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن با مدرسه در اسناد تحولی

کد سند	نام سند	سال	نشانگرها
۱	مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش	۱۳۹۰	<p>خانه و خانواده نزدیک‌ترین یار مدرسه هستند (ص ۳۰).</p> <p>تعلیم و تربیت به تنهایی از عهده مدرسه بر نمی‌آید (ص ۳۰).</p> <p>اگر خانواده‌ای در عرصه تربیتی خوب کار نکند برای مدرسه سخت است که بخواهد کوتاهی او را جبران نماید، ولو مأموریتش را به‌طور کامل انجام دهد (ص ۳۰).</p> <p>تحقق شایسته تربیت مستلزم مشارکت خانواده است (ص ۱۳۹).</p> <p>تکوین و تعالی هویت متربیان در فضای اجتماعی تحت تأثیر خانواده و مدرسه رخ می‌دهد (ص ۱۴۲).</p> <p>بروز شرایط چالش‌انگیز فعلی در جامعه پیامد کم‌رنگ شدن نقش خانواده در فرایند تربیت مدرسه‌ای است و راهکار آن تعامل بین مربیان، متربیان و خانواده‌ها است (ص ۱۴۵).</p> <p>خانواده با توجه به امکانات و ظرفیت‌هایش نقش مؤثری در تربیت مدرسه‌ای بر عهده گیرد (ص ۱۶۹).</p> <p>در اسلام خانواده مهم‌ترین نقش را در زمینه‌سازی رشد و تحول فرزندان بر عهده دارد.</p> <p>در اسلام بر جایگاه خانواده در فرایند تربیت تأکید شده است (ص ۱۷۵).</p> <p>خانواده باید هم در پشتیبانی و اجرای طرح‌های تربیتی و هم در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و ارزشیابی از برنامه‌ها و اقدامات تربیت مشارکت داشته باشد (ص ۱۷۵).</p> <p>مشارکت خانواده از منظر تکلیف الهی و وظیفه دینی مورد ملاحظه قرار می‌گیرد (ص ۱۷۵).</p> <p>مشارکت خانواده در فرایند تربیت هم حق و هم تکلیف آن‌هاست (ص ۱۷۵).</p> <p>مدارس باید خانواده را به لحاظ فکری و انگیزشی برای انجام تکالیف تربیتی و ایفای این نقش فعال در فرایند تربیت آماده نماید (ص ۱۹۰).</p> <p>رابطه حاکمیت و خانواده در امر تربیت رسمی و عمومی رابطه طولی و تعاملی است (ص ۳۱۷).</p> <p>مدارس نسبت به دیدگاه و نقد خانواده‌ها نسبت به چگونگی تربیت حساس و</p>

کد سند	نام سند	سال	نشانگرها
			<p>پاسخگو باشند (ص ۳۱۷).</p> <p>لازمه پاسخگویی مدارس به نقد خانواده‌ها، برقراری ارتباطی معنادار و هدفمند با آن‌ها در جهت تحقق غایت تربیت است (ص ۱۹۰).</p> <p>در بحث حق تربیت کودکان خانواده‌ها نقش مکمل و ناظر را بر عهده دارند (ص ۲۱۳).</p> <p>خانواده در تربیت مدرسه‌ای فرزندان از حقوقی مانند انتخاب نوع تربیت و مشارکت در مدیریت و جریان تربیت و نظارت بر تربیت برخوردارند (ص ۲۱۳).</p> <p>خانواده مهمترین و تأثیرگذارترین واحد تربیتی در جوامع محسوب می‌شود (ص ۲۲۳).</p> <p>یکی از جلوه‌های کانونی همکاری و تعاون در مدرسه، تعامل مدرسه و خانواده به عنوان دو فضای تربیتی مکمل است (ص ۲۹۷)</p> <p>خانواده باید نقش تعیین‌کننده‌ای در سازوکارهای اجرایی تربیت رسمی داشته باشند (ص ۲۹۸).</p> <p>سازوکار تربیت مدرسه‌ای به گونه‌ای ترتیب داده شود که حق خانواده به مثابه یکی از ارکان تربیت رعایت گردد (ص ۲۹۸).</p> <p>با افزایش آگاهی تربیتی خانواده‌ها می‌توان مشارکت آن‌ها را در فرایند تربیت رسمی ارتقا داد (ص ۲۹۸).</p> <p>مسئولیت اصلی تربیت کودک در نظام حقوقی ایران با والدین یا سرپرست قانونی کودک است و نقش دولت در این زمینه تکمیلی و ثانوی است (ص ۳۱۷).</p> <p>با وجود ورود کودکان به مدارس و واگذار شدن فرآیند هدف‌گذاری، سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، اجرا و نظارت و ارزشیابی تربیت رسمی به دولت، تربیت هم چنان به دوش والدین است (ص ۳۱۸).</p> <p>تداوم تکلیف والدین در تمامی مراحل تربیت و انواع آن، تعامل و مشارکت بین خانواده و مدرسه را اجتناب‌ناپذیر نموده است (ص ۳۱۸).</p> <p>در خصوص چگونگی تعامل و میزان مشارکت خانواده‌ها در جریان تربیت رسمی بایستی قوانین و سازوکارهای گوناگونی وضع کرد (ص ۳۱۸).</p>

کد سند	نام سند	سال	نشانگرها
			<p>مشارکت خانواده در تربیت مدرسه‌ای روشی مطمئن برای پیشگیری از دولتی شدن کامل نظام تربیت رسمی و کنترل سلطه نامحدود دولت بر روند تکوین هویت افراد است (ص ۳۱۸).</p> <p>نظام تربیت رسمی باید زمینه تعامل خانواده با مدرسه و مشارکت همه‌جانبه آنان در تمام سطوح تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌های تربیتی را فراهم نماید (ص ۲۹۸).</p>
۲	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش	۱۳۹۰	<p>جایگاه و نقش تربیتی خانواده و مشارکت اثربخش آن با نظام تعلیم و تربیت رسمی ارتقا یابد (ص ۱۷).</p> <p>مدرسه با مشارکت خانواده قوام‌بخش فرهنگ عمومی و تعالی‌بخش جامعه بر اساس نظام معیار اسلامی است (ص ۲۰).</p> <p>مدرسه در افق چشم‌انداز ۱۴۰۴ بایستی متکی بر ارکان تعلیم و تربیت و بهره‌مند از مشارکت خانواده‌ها باشد (ص ۲۳).</p> <p>در اهداف کلان تحول بر ارتقای نقش و تعامل نظام تربیت رسمی و خانواده در رشد و تعالی کشور و بسط و اعتلای فرهنگ عمومی تأکید شده است (ص ۲۴).</p> <p>در هدف‌های کلان تحول بر افزایش مشارکت و اثربخشی همگانی به ویژه خانواده در تعالی نظام تعلیم و تربیت رسمی تأکید شده است (ص ۲۵).</p> <p>در راهبردهای کلان تحول بر تقویت و نهادینه‌سازی مشارکت اثربخش و مسئولیت‌پذیری خانواده در تربیت رسمی توصیه شده است (ص ۲۶).</p> <p>یکی از راهبردهای کاهش مرزهای تربیت رسمی و غیررسمی تعامل اثربخش و فعال تعلیم و تربیت رسمی با نهاد خانواده است (ص ۲۷).</p> <p>برای رشد و تعالی معنوی و اخلاقی خانواده‌ها می‌توان به ارتقاء معرفت و بصیرت دینی، انقلابی و سیاسی آن‌ها پرداخت (ص ۲۷).</p> <p>جهت تعمیق تربیت و آداب اسلامی و التزام به ارزش‌های انقلاب اسلامی بر ضرورت تعامل خانواده و مدرسه تأکید شده است (ص ۳۴).</p> <p>در دستیابی به ترویج و تعمیق فرهنگ حیا، عفاف و حجاب بر راهکار جلب مشارکت سازنده و اثربخش خانواده‌ها توصیه شده است (ص ۳۶).</p> <p>جهت کمک به افزایش سطح مهارت‌های خانواده می‌توان به ارتقای مدیریت خانواده در استفاده از رسانه در محیط خانواده پرداخت (ص ۳۶).</p>

■ سنتز پژوهی جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن با مدرسه در اسناد تحولی آموزش و پرورش

کد سند	نام سند	سال	نشانگرها
			<p>به منظور تقویت بنیان خانواده و کمک به افزایش سطح مهارت‌های خانواده بر راهکار تدوین برنامه جامع مشارکت خانواده و افزایش مشارکت خانواده‌ها در فعالیت‌های آموزشی و تربیتی مدرسه توصیه شده است (ص ۳۷).</p> <p>تهیه و تدوین محتوای آموزشی برای دانش‌آموزان جهت آشنایی با ویژگی‌ها، نیازها و وظایف خانواده در چارچوب ارزش‌ها و معیارهای اسلامی راهکاری مناسب در تقویت بنیان خانواده و کمک به افزایش سطح توانایی‌های خانواده است (ص ۳۷).</p> <p>جهت ارتقای کیفیت فرایند تعلیم و تربیت بر راهکار بهره‌برداری از ظرفیت آموزش‌های غیرحضور در برنامه‌های آموزشی و تربیتی ویژه خانواده‌های ایرانی (داخل و خارج ایران) تأکید شده است (ص ۵۲).</p>
۳	سند برنامه درسی ملی	۱۳۹۰	<p>در اصل «اعتبار نقش پایه‌ای خانواده» بر تقویت بنیان خانواده و تحکیم مناسبات خانوادگی و صلح‌رحم در برنامه‌های درسی و تربیتی تأکید شده است (ص ۱۰).</p> <p>برنامه‌های درسی و تربیتی باید زمینه کسب شایستگی‌ها و مهارت‌های لازم برای تشکیل و مدیریت خانواده مبتنی بر ارزش‌ها و معارف الهی و تعمیق آداب و سبک زندگی اسلامی ایرانی دانش‌آموزان را فراهم آورد (ص ۱۰).</p> <p>اصل «جلب مشارکت و تعامل» بخصوص با خانواده‌ها به عنوان یکی از اصول ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی بیان شده است (ص ۱۰).</p> <p>فرآیند برنامه‌ریزی درسی و تربیتی باید زمینه مشارکت و تعامل مؤثر معلمان، دانش‌آموزان و خانواده‌ها را در طراحی، تولید، اجرا و ارزشیابی برنامه‌ها فراهم نماید فراهم نماید (ص ۱۱).</p> <p>خانواده از محیط‌های مهم و اثربخش تربیت و یادگیری به شمار می‌آید که در تعامل مستمر و مؤثر با مدرسه می‌باشد (ص ۱۴).</p> <p>مدیریت مدرسه می‌تواند با برقراری روابط صحیح، سازنده و پویا، امکان درک و اصلاح مداوم موقعیت را برای کلیه کارکنان و خانواده‌ها و دستیابی به سازمان یادگیرنده فراهم سازد (ص ۱۴).</p> <p>جهت دستیابی به مراتبی از حیات طیبه، آموزش‌های مرتبط با آداب و مهارت‌های زندگی و خانواده برای ورود آگاهانه و مسئولانه متربی به زندگی خانوادگی ارائه می‌شود (ص ۳۹).</p>

کد سند	نام سند	سال	نشانگرها
			<p>خانواده یکی از مهمترین ارکان در تربیت فرزندان و شریک اصلی مدرسه در طراحی و اجرای برنامه درسی است (ص ۴۸).</p> <p>مدرسه موظف است از مشارکت حداکثری خانواده‌ها برای طراحی و اجرای برنامه‌ها و فعالیت‌های خارج از کلاس و مدرسه بهره بگیرد (ص ۴۸).</p> <p>مهمترین مبانی ارزش‌شناختی مرتبط با ارزش‌های مربوط به خانواده شامل احترام، احسان و مهرورزی به والدین و اعضای خانواده و مشورت و بهره‌گیری از تجارب آن‌ها است (ص ۵۹).</p> <p>در مبانی دین‌شناختی، خانواده، یکی از مهمترین ارکان در تربیت فرزندان است و بر تعامل عاطفی والدین با فرزندان تأکید کرده است (ص ۶۴).</p> <p>والدین (خانواده) مسئولیت تربیت فرزندان را بر عهده داشته و باید ضمن انتخاب محیط تربیتی مناسب برای فرزند خویش، بر فرایند تربیت نیز نظارت فعال نمایند (ص ۶۴).</p> <p>خانواده شریک اصلی مدرسه در طراحی و اجرای برنامه درسی است و بایستی مسئولیت‌پذیری خود در تربیت فرزندان را پذیرا باشد و نقش خود را در این خصوص به خوبی ایفا نماید (ص ۶۷).</p> <p>مدرسه پس از خانواده زمینه‌ساز کسب نخستین تجربه اجتماعی از طریق فراهم کردن شرایط برای ارتباط مناسب متریان با یکدیگر است (ص ۶۷).</p>
۴	نقشه جامع علمی کشور	۱۳۸۹	<p>یکی از اهداف نظام علم، فناوری و نوآوری کشور کسب آمادگی برای ورود به زندگی مستقل و تشکیل خانواده است (ص ۷).</p> <p>در حوزه علوم انسانی و معارف اسلامی بر انجام مطالعات زنان و خانواده مبتنی بر مبانی اسلامی تأکید شده است (ص ۱۸).</p> <p>در راهبرد ملی کلان نقشه ارتقای نقش و جایگاه خانواده در تعلیم و تربیت مورد توجه قرار گرفته است (ص ۳۶).</p> <p>در راهبری ملی بر ارتقای نقش مناسب زن و مرد در خانواده و جامعه اسلامی از طریق اصلاح سازوکار جذب و هدایت تحصیلی دانشجویان تأکید شده است (ص ۳۸).</p> <p>در راهبری ملی بر افزایش همکاری اولیای دانش‌آموزان با مدرسه و آموزش خانواده‌ها و تدوین برنامه جامع مشارکت میان خانواده و نهادهای تربیتی و</p>

کد سند	نام سند	سال	نشانگرها
			آموزشی توصیه شده است (ص ۴۱).

گام چهارم: تعیین چارچوب ادراکی و متناسب ساختن آن با اطلاعات حاصل از تحلیل

این گام همانند چهارچوبی پیوند دهنده عمل کرد که اطلاعات به دست آمده پیرامون آن ترکیب شدند. بنابراین چهارچوب ادراکی حول دو مفهوم اصلی زیر تدوین یافت:

- **خانواده:** خانواده کوچکترین واحد اجتماعی و در عین حال، مهمترین و تأثیرگذارترین واحد تربیتی در جوامع محسوب می‌شود.

که از طریق پیوند زناشویی، هم‌خونی یا پذیرش با یکدیگر به عنوان شوهر، زن، مادر، پدر، برادر، خواهر و فرزند در ارتباط متقابل هستند و فرهنگ مشترکی پدید آورده و در واحد خاصی زندگی می‌کنند (احمدی و محبی، ۱۴۰۱).

- **مدرسه:** فضای اجتماعی (جامعه) هدف‌مندی است که از طریق زنجیره‌ای از موقعیت‌ها، فرصت حرکت رشد یابنده و تعالی‌بخش را برای متریان فراهم می‌سازد که در آن شایستگی‌های لازم برای درک و بهبود موقعیت خود و دیگران از طریق یادگیری‌های رسمی و غیر رسمی کسب می‌شود (مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی، ۱۳۹۰: ۲۸۸).

- **چگونگی همکاری خانواده و مدرسه:** به معنای راهبردها و سیاست‌های موثر در رشد و توسعه همکاری و مشارکت خانواده و مدرسه است.

گام پنجم: پردازش، ترکیب و تفسیر در قالب فرآورده‌های ملموس:

در این گام، از ترکیب گزاره‌ها و برهم‌نهی آن‌ها برآیند نهایی به دست آمد. بنابراین با توجه به یافته‌های حاصل از اسناد تحولی مرتبط با هدف پژوهش، ابتدا همه کدهای باز از طریق فرایند کدگذاری خط به خط استخراج و بر مبنای مفاهیم مشترک در مقوله‌های مشخص شده طبقه‌بندی شدند.

جدول ۲. کدگذاری نشانگرهای استخراج شده از اسناد تحولی آموزش و پرورش

کد اسناد	کدهای باز	کدمحوری	کد گزینشی
۱، ۲، ۳، ۴	نزدیک‌ترین یار مدرسه در تحقق رسالت تربیتی (۱)، زمینه‌ساز رشد و تحول فرزندان (۱)، پیش‌نیاز تحقق شایسته تربیت (۱)، تکوین و تعالی هویت متربیان (۱)، پشتیبان طرح‌های تربیتی مدرسه (۱)، مشاور مدرسه در کاهش چالش‌های اخلاقی و ارزشی (۱)، مکمل فضای تربیتی مدرس (۱)، ارتقای مشارکت در مدرسه از طریق توانمندسازی (۱)، ارتقا جایگاه و نقش تربیتی خانواده در مدرسه، قوام‌بخش فرهنگ عمومی جامعه (۲)، محیطی مهم و اثربخش در حوزه تربیت و یادگیری (۳)، توجه به مبانی ارزش‌شناختی مرتبط با ارزش‌های به خانواده مانند احترام، احسان و مهرورزی به والدین و مشورت و بهره‌گیری از تجارب آن‌ها (۳)، زمینه‌ساز کسب نخستین تجربه اجتماعی (۳).	تربیتی	جایگاه خانواده در اسناد تحولی
۱، ۲، ۳، ۴	مشارکت در سیاست‌گذاری (۱)، برنامه‌ریزی و ارزشیابی برنامه‌ها و اقدامات آموزشی (۱)، تداوم تکلیف خانواده همزمان با مدرسه در تمامی مراحل تربیت و انواع آن (۱)، رکن مهم مدرسه در افق چشم‌انداز ۱۴۰۴ (۲)، تأکید بر تقویت بنیان و تحکیم مناسبات خانوادگی در برنامه‌های درسی و تربیتی (۳)، رکنی مهم و اساسی در تبدیل مدرسه به سازمان یادگیرنده (۳)، شریک اصلی مدرسه در طراحی و اجرای برنامه درسی است (۳).	آموزشی	
۱، ۲، ۳، ۴	موثر در سازوکارهای اجرایی تربیت رسمی (۱)، یکی از ارکان تربیت در جامعه (۱)، جلب مشارکت و تعامل با خانواده به عنوان اصل ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی (۳).	اجرایی	
۱، ۲، ۳، ۴	حق و تکلیف بودن مشارکت خانواده در تربیت (۱)، ناظر در بحث حق تربیت کودکان (۱)، برخورداری از حقوق انتخاب نوع تربیت و مشارکت در مدیریت و فرایند تربیت و نظارت بر آن (۱)، تأکید بر مسئولیت قانونی خانواده در تربیت فرزندان و ضرورت انتخاب محیط مناسب و نظارت بر فرایند تربیت آن‌ها (۳).	حقوقی	
۱، ۲، ۳، ۴	وجود رابطه طولی و تعاملی بین حاکمیت و خانواده در امر تربیت	سیاسی	

■ سنتز پژوهی جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن با مدرسه در اسناد تحولی آموزش و پرورش

کد اسناد	کدهای باز	کدمحوری	کد گزینشی
۴	(۱)، پاسخگو بودن مدرسه نسبت به خانواده نسبت به چگونگی تربیت (۱)، مهمترین و تأثیرگذارترین واحد تربیتی جامعه (۱)، عامل پیشگیری کننده از دولتی شدن کامل نظام تربیت رسمی (۲).		
۱، ۲، ۳، ۴	ارزشمندی جایگاه تربیتی خانواده در اسلام (۱)، توجه به مشارکت خانواده در تربیت به مثابه تکلیف الهی و وظیفه دینی (۱)، توجه به مبانی دین‌شناختی و تأکید بر تعامل عاطفی والدین با فرزندان (۳).	دینی	
۱، ۲، ۳، ۴	مشارکت در عرصه تربیتی (۱)، آماده کردن خانواده‌ها به لحاظ فکری و انگیزشی برای انجام تکالیف تربیتی و ایفای نقش (۱)، بسط و اعتلای فرهنگ عمومی با همراهی مدرسه (۲)، ارتقاء معرفت و بصیرت دینی، انقلابی و سیاسی (۲)، تعمیق تربیت و آداب اسلامی و التزام به ارزش‌های انقلاب اسلامی (۲)، جلب مشارکت خانواده جهت ترویج و تعمیق فرهنگ حیا، عفاف و حجاب (۲)، ارتقای مدیریت خانواده در استفاده از رسانه‌های جمعی و دیجیتال (۲)، تقویت بنیان خانواده و کمک به افزایش سطح مهارت‌های زندگی والدین (۲).	تربیتی	
۱، ۲، ۳، ۴	کمک به مدرسه در تعالی فرایند تربیت مدرسه‌ای (۱)، رکن اساسی مشارکت با مدرسه در افق چشم‌انداز ۱۴۰۴ (۲)، توسعه فرهنگی مشارکت و کاهش مرزهای تربیت رسمی و غیررسمی (۲)، افزایش مشارکت خانواده‌ها در فعالیت‌های آموزشی (۲)، ایجاد بستر کسب شایستگی‌ها و مهارت‌های لازم برای تشکیل و مدیریت خانواده مبتنی بر ارزش‌های اسلامی (۴)، کسب آموزش‌های مرتبط با آداب و مهارت‌های زندگی برای ورود آگاهانه و مسئولانه به تربیت متربی (۴)، ارتقای نقش در نظام تعلیم و تربیت رسمی (۴)، افزایش همکاری اولیای دانش‌آموزان با مدرسه (۴).	آموزشی	چگونگی همکاری خانواده و مدرسه

کد اسناد	کدهای باز	کدمحوری	کد گزینشی
۱، ۲، ۳، ۴	<p>تعیین چگونگی تعامل و میزان مشارکت خانواده‌ها در قوانین آموزش و پرورش (۱)، حضور تعیین‌کننده در سازوکارهای اجرایی تربیت رسمی (۱)، مشارکت همه‌جانبه خانواده در تمام سطوح تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌های تربیتی (۱)، افزایش مشارکت، مسئولیت‌پذیری و اثربخشی خانواده در تعالی نظام تربیت رسمی (۲)، بهره‌برداری از ظرفیت آموزش‌های غیرحضوری در برنامه‌های آموزشی و تربیتی ویژه خانواده (۲)، تعامل مؤثر با معلمان و پرسنل مدرسه در طراحی، تولید، اجرا و ارزشیابی برنامه‌ها (۴)، مشارکت حداکثری خانواده‌ها برای طراحی و اجرای برنامه‌ها و فعالیت‌های خارج از کلاس و مدرسه (۴)، کسب آمادگی برای ورود به زندگی مستقل و تشکیل خانواده (۴)، تأکید بر انجام مطالعات زنان و خانواده مبتنی بر مبانی اسلامی (۴)، ارتقای نقش مناسب زن و مرد در خانواده و جامعه اسلامی (۴).</p>	اجرایی	
۱، ۲، ۳، ۴	<p>دیده شدن مسئولیت تکمیلی و ثانوی تربیت کودک در نظام حقوقی (۱)، آشنا کردن خانواده با ویژگی‌ها، نیازها و وظایف و مسئولیت خانواده در چارچوب ارزش‌ها و معیارهای اسلامی (۴)، تدوین برنامه جامع مشارکت میان خانواده و نهادهای تربیتی و آموزشی (۴).</p>	حقوقی	

گام ششم: ارائه نتایج ترکیب

در این مرحله ترکیبی از نتایج به دست آمده، به صورت یکپارچه تهیه و ارائه گردید. بنابراین با مرور مجدد داده‌های اولیه و کدگذاری مجدد، موارد همپوشی و قرابت معنایی با هم ترکیب شده و پاسخ به سوال پژوهش (جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن با مدرسه) به صورت یک کل جدید و انسجام یافته ارائه شد. نتایج حاصل از فراترکیب نشان داد؛ مفهوم خانواده حضور کمی و

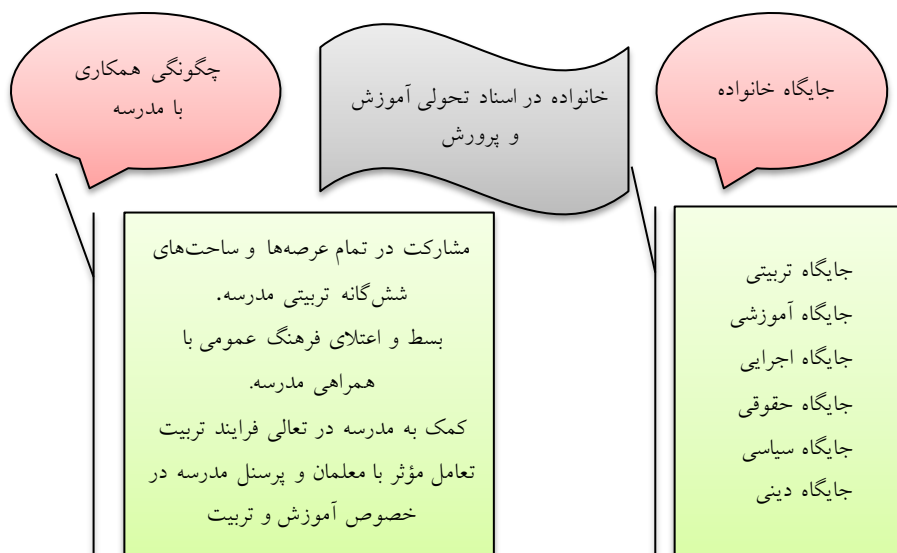
کیفی زیادی در اسناد تحولی نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران دارد، به گونه‌ای که مفهوم خانواده و مشتقات آن مجموعاً ۲۸۸ مرتبه در چهار سند تحولی نظام آموزش و پرورش (۲۲۷ مرتبه در مبانی نظری تحول بنیادین، ۲۵ مرتبه در سند تحول بنیادین، ۲۸ مرتبه در سند برنامه درسی ملی و ۸ مرتبه در نقشه جامع علمی کشور) ذکر شده است. همچنین در ۳۹ بند سند تحول بنیادین اشاره مستقیم به نقش و لزوم مشارکت خانواده در امر تعلیم و تربیت عمومی و مدرسه‌ای دارد.

تحلیل کیفی کدهای باز بیانگر این موضوع است که در کلیه اسناد تحولی آموزش و پرورش مفهوم خانواده در تمام حوزه‌های تربیتی، آموزشی، اجرایی، حقوقی، دینی و سیاسی دارای جایگاه مثبت، رفیع و ارزشمندی است و به نوعی نزدیک‌ترین مشاور و یاریگر مدرسه در تحقق رسالت و اهداف آموزش و پرورش است. خانواده به عنوان تأثیرگذارترین واحد تربیتی جامعه، شریک اصلی مدرسه در طراحی، اجرا و ارزشیابی برنامه درسی است و تکلیف تربیتی آن همزمان با ثبت‌نام و حضور فرزندان‌شان در مدرسه خاتمه نیافته بلکه تداوم پیدا می‌کند. لذا جهت بهره‌مندی مدرسه از همکاری با خانواده بر افزایش تعامل و مشارکت با آن‌ها در تمام حوزه‌های آموزشی، پرورشی، پژوهشی و ... و حتی تدوین برنامه جامع در این خصوص تأکید شده است، به گونه‌ای که مدارس بتوانند زمینه همکاری خانواده با مدرسه را در تمام سطوح تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌ها (در چهارچوب مبانی، اصول و سیاست‌های کلان نظام) را فراهم نمایند تا از این طریق ضعف‌ها و کاستی‌های ناشی از دوگانگی فرهنگ خانه و مدرسه، ناهماهنگی اهداف، تفاوت اولویت‌ها و روش‌های تربیتی خانواده و مدرسه و سیاست‌ها و برنامه‌های نظام تربیت رسمی را رفع کند. در مجموع، در اسناد تحولی نظام آموزش و پرورش به دلیل سازنده بودن تعامل خانواده و مدرسه بر ارتقای جایگاه و نقش خانواده و همکاری اثربخش آن با مدارس تأکید شده است (جدول ۳).

جدول ۳. جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن با مدرسه در اسناد تحولی آموزش و پرورش

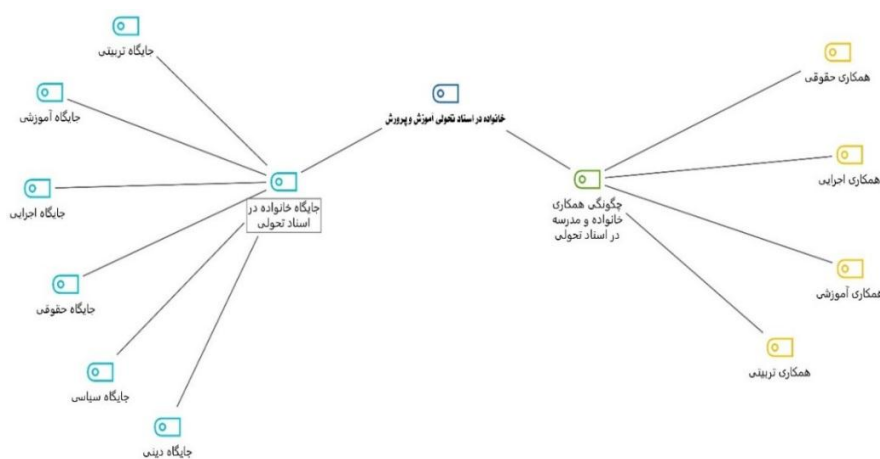
جایگاه خانواده	چگونگی همکاری خانواده و مدرسه
<p>نزدیک‌ترین یار مدرسه در تحقق اهداف و رسالت مدرسه، تکوین و تعالی هویت متریان، قوام‌بخش فرهنگ عمومی جامعه، نخستین مدرسه و تأثیرگذارترین واحد تربیتی جامعه (جایگاه تربیتی).</p> <p>مشارکت در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی و ارزشیابی برنامه‌ها و اقدامات آموزشی مدرسه، رکنی مهم در تبدیل مدرسه به سازمان یادگیرنده (جایگاه آموزشی).</p> <p>رکن مهم تربیت در جامعه، دارای مسئولیت قانونی بر تربیت فرزندان و انتخاب محیط مناسب برای این کار (جایگاه حقوقی)</p> <p>تکلیف الهی و وظیفه دینی بودن تربیت فرزند (جایگاه دینی).</p> <p>پاسخ‌گو بودن دولت به نقدهای خانواده به فرایند تربیت، عامل پیشگیری‌کننده از دولتی شدن کامل نظام تربیت رسمی (جایگاه سیاسی).</p>	<p>مشارکت در تمام عرصه‌ها و ساحت‌های تربیتی مدرسه.</p> <p>بسط و اعتلای فرهنگ عمومی با همراهی مدرسه.</p> <p>ارتقاء معرفت و بصیرت دینی، انقلابی و سیاسی خود و فرزندان.</p> <p>تقویت بنیان خانواده و کمک به افزایش سطح مهارت‌های زندگی والدین.</p> <p>کمک به مدرسه در تعالی فرایند تربیت مدرسه‌ای. توانمندسازی خانواده از طریق آموزش‌های حضوری و برخط.</p> <p>حضور تعیین‌کننده در سازوکارهای اجرایی تربیت رسمی.</p> <p>مشارکت همه‌جانبه در تمام سطوح تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌های تربیتی.</p> <p>تعامل مؤثر با معلمان و پرسنل مدرسه در طراحی، تولید، اجرا و ارزشیابی برنامه‌های آموزشی.</p> <p>آشنا کردن خانواده با ویژگی‌ها، نیازها و وظایف و مسئولیت خانواده در چارچوب ارزش‌ها و معیارهای اسلامی.</p> <p>تدوین برنامه جامع مشارکت میان خانواده و نهادهای تربیتی و آموزشی.</p>

در مجموع، با توجه به اطلاعات مستخرج از الگوی شش مرحله‌ای روبرتس، مدل مفهومی پیشنهادی جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن با مدرسه در اسناد تحولی آموزش و پرورش در شکل ۳ نشان داده شده است.

نمودار ۳. جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن با مدرسه در اسناد تحولی آموزش و پرورش

در پایان، در پاسخ به بخش دوم سوال اصلی پژوهش (جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن با مدرسه در اسناد تحولی) در قالب شکل ۴ استخراج شده از نرم‌افزار مکس کیودا نشان داده شده است.

شکل ۴. جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن با مدرسه در اسناد تحولی آموزش و پرورش

نتیجه گیری و پیشنهادها

نظام تربیت رسمی و عمومی برای تحقق رسالت و کارکردهای خود از مشارکت همه عوامل سهیم و موثر در جریان تربیت بهره مند می‌شود که رکن خانواده نقش محوری و اصلی را عهده‌دار است و بایستی با کسب صلاحیت‌های لازم در امر تعلیم و تربیت فرزندان خود و سایر متریان مشارکت فعال داشته باشد (مبانی نظری سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰). هدف پژوهش حاضر، فراترکیب کیفی جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن با مدرسه در اسناد تحولی آموزش و پرورش بود. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت کیفی بود که با روش سترپژوهی انجام یافت. یافته‌های پژوهش در پاسخ به سوال پژوهش (جایگاه خانواده و چگونگی همکاری آن با مدرسه در اسناد تحولی آموزش و پرورش ایران چگونه تبیین شده است؟) بیانگر توجه ویژه و خاص اسناد تحولی به جایگاه خانواده در امر تربیت و ضرورت همکاری آن با مدرسه در حوزه‌های مختلف و ساحت‌های تربیت بود. به گونه‌ای که مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰) خانواده را نزدیک‌ترین یار مدرسه دانسته و معتقد است که تعلیم و تربیت به تنهایی از عهده مدرسه برنمی‌آید. اگر خانواده‌ای در حوزه تربیتی به شکل مطلوب عمل نکند، برای مدرسه دشوار خواهد بود که بخواهد قصور او را جبران نماید، کما اینکه مسئولیتش را به‌طور کامل انجام دهد (ص ۳۰). همسو با این یافته، احمدی و محبی (۱۴۰۱) معتقدند؛ نهاد خانواده می‌تواند در همه حوزه‌های برنامه ریزی درسی نقش کلیدی داشته باشد و تمایل به مشارکت در اجرای برنامه‌های درسی فرزندان خود ایجاد کند. حاصل کلام اینکه، تحقق شایسته تربیت مستلزم مشارکت فعال عوامل اجتماعی سهیم و موثر از جمله خانواده است (ص ۱۳۹).

بر بنیاد اسناد تحولی آموزش و پرورش می‌توان گفت؛ خانواده نباید همچون چند دهه گذشته نقش غیرفعال و حاشیه‌ای در فرایند تربیت فرزندان داشته باشد، چرا که امروزه در سایه تحولات اجتماعی، رشد تحصیلات و فرهنگ عمومی، جایگاه خانواده در مدرسه پررنگ‌تر و برجسته شده است. چنین تغییری در معادلات خانواده و مدرسه، اصلاح و بازنگری در همکاری بین خانواده و مدرسه را ضروری ساخته است. در نتیجه هیچ کدام از دو نهاد خانواده و مدرسه از صحنه تعلیم و تربیت جامع حذف شدنی نخواهند شد. به همین دلیل، یکی از ویژگی‌های مدرسه صالح، وجود

مشارکت و تعاون در آن است. از جلوه‌های کانونی همکاری و تعاون در مدرسه، در نسبت وثیقی است که مدرسه و خانواده به عنوان دو فضای تربیتی مکمل برقرار می‌کنند. در نتیجه، ضروری است خانواده با معلمان و مدیریت مدرسه ارتباط مستمر داشته باشند و همواره مدرسه محل تردد آنان باشد و نقش تعیین‌کننده‌ای در سازوکارهای اجرایی تربیت رسمی داشته باشند (ص ۲۹۶).

یافته‌های پژوهش در خصوص چگونگی همکاری خانواده و مدرسه نشان داد؛ در کنار حرکت و برنامه‌ریزی برای شناسایی و رفع موانع همکاری خانواده و مدرسه، بایستی اقدامات زیربنایی اساسی و فعالیت‌های بسترساز همکاری که شرایط را برای حضور و مشارکت خانواده در مدرسه فراهم می‌کنند، انجام پذیرد. اسناد تحولی آموزش و پرورش بر برقراری ارتباط مناسب با خانواده جهت مشارکت شایسته آن‌ها در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، طراحی و تدوین برنامه‌های درسی تأکید و توجه به محوریت نقش خانواده در طراحی، اجرا و ارزشیابی برنامه‌های تربیتی را ضروری می‌دانند. با توجه به موارد مذکور همکاری خانواده با مدرسه هم حق و هم تکلیف به شمار می‌آید و دولت اسلامی موظف است زمینه بازپس‌گیری حق تربیت توسط خانواده و انجام آن به نحو احسن را فراهم نماید. لازمه این کار آماده کردن خانواده‌ها از نظر دانشی، فکری و انگیزشی برای قبول مسئولیت و حضور فعال در مدارس (کنشی) جهت تشکیل مدرسه صالح و در نهایت جامعه صالح است. بنابراین تدوین قوانین آموزشی و تربیتی، تدوین و طراحی برنامه‌های متنوع، انتخاب و تهیه محتوا و منابع آموزشی و کمک آموزشی، پیش‌بینی اعتبارات و تأمین هزینه‌ها، جلب مشارکت مادی و غیرمادی خانواده‌ها ضروری به نظر می‌رسد.

یافته‌های این پژوهش با نتایج پژوهش واعظ (۱۳۹۷)، مرزوقی و همکاری (۱۳۹۷)، پوررجب، پناهی‌درچه و افلاکی (۱۳۹۷)، کروتاوا، آندرینینا و چوگاوا (۲۰۲۳)، ژو (۲۰۲۳)، کوتسوولی و گراکی (۲۰۲۲)، لودووا، هاویگرووا و هاویگر (۲۰۱۵) همخوانی و مطابقت دارد. همچنین نتایج پژوهش حاضر با نتایج هیچ‌کدام از پژوهش‌های انجام شده که در دسترس محققان قرار گرفته است، مخالف و غیر منطبق نبود. همسو با نتایج فوق، یونسکو (۲۰۰۰ به نقل از هندرسون و مپ، ۲۰۰۲) بیان می‌کند که نهاد آموزش و پرورش جهت تحقق رسالت و اهداف خود به همکاری و تعامل با خانواده وابسته است و عملاً به تنهایی قادر به چنین کاری نخواهد بود. مجموع قوانین و مقررات

ایران تأکید دارند که مسئولیت اصلی تربیت کودک با والدین یا سرپرست قانونی وی است و نقش دولت در این زمینه، تکمیلی و ثانوی است (مواد ۱۱۶۸، ۱۱۷۸، ۱۱۷۵ و ۱۱۷۲ قانون مدنی). بند الف ماده ۷ اعلامیه اسلامی حقوق بشر اسلامی نیز می‌گوید؛ هر کودکی از بدو تولد حقوقی برگردن والدین، جامعه و دولت در محافظت، تربیت و تأمین نیازمندی‌های مادی، بهداشتی و تربیتی خود دارد... والدین و یا سرپرست قانونی حق انتخاب نوع تربیت را برای فرزندان خود خواهند داشت که منافع و آینده آنان را در پرتو ارزش‌های اخلاقی و احکام شرعی تأمین کند (انصاری، ۱۳۸۶). این یافته‌ها با بند ۳ ماده ۲۶ اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸) و ماده دو پروتکل الحاقی کنوانسیون اروپایی حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های بنیانی (۱۹۵۲) نیز همخوانی و مطابقت دارد. در پایان می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد؛ تحقق مراتبی از حیات طیبه در بعد جمعی و تحقق جامعه صالح نیازمند وجود مدرسه صالح است. لذا در کنار خانواده صالح، بقا و گسترش جامعه صالح به وجود مدرسه صالح وابسته است. نباید فراموش کرد که در مشارکت و تعامل اثربخش خانواده‌ها و مدرسه، اعتماد اصل حیاتی شناخته شده است و باید آن را بین این دو نهاد تقویت و ارتقا داد. به این معنی که انجام هر عمل به نحوی باشد که موجب ارزشمند شدن و استمرار همکاری و مشارکت شود و بیانگر اهداف روشن و ضمنی آن تعامل باشد و نتایج و برون‌دادهای مثبت برای طرفین به ارمغان بیاورد (فیتس جرال، ۱۳۸۹).

در پایان می‌توان چنین پیشنهاد کرد؛ بر اساس اسناد تحولی دستورالعمل انجمن اولیاء و مربیان مورد بازنگری و اصلاح قرار گیرد و با اعطای اختیارات بیشتر به مدارس به آنها فرصت داده شود تا با ایده‌پردازی، ضمن رفع موانع همکاری بستر مناسب‌تری برای حضور مفیدتر و سازنده‌تر خانواده‌ها در مدرسه فراهم آورند.

قدردانی

بدین‌وسیله از معاونت محترم تحقیقات و فناوری دانشگاه فرهنگیان به خاطر حمایت مالی و معنوی سپاسگزاری می‌شود.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

Reference

- Aghdasi, Alinaghi; Farid, Abolfazl; Bayramzadeh, Homeira (2011). Pathology of family education in education in Maku County from the perspective of students' parents in 2011. *Quarterly Journal of Women and Family Studies*. Year 4 - Issue 14 - Winter: 43-64. [In Persian]
- Ahmadi, Habib; Mohebi, Ali (1401). The role of the family in implementing school curriculum. *Quarterly Cultural and Educational Journal of Women and Family*. 59 (2), Summer: 10-39. [DOR: 20.1001.1.26454955.1401.17.59.5.6](https://doi.org/10.1001.1.26454955.1401.17.59.5.6) [In Persian]
- Ansari, Baqer (2007). *Legal Foundations of Education*. Drafting of the National Education Document. Theoretical Studies Committee. [In Persian]
- Antipkina, I.V. (2017). Research on "parental involvement" in Russia and abroad. **Domestic and foreign pedagogy**, 1(4):102-114.
- Azizian, Nasrin (2015). Investigating the role of family and education in creating the generation gap phenomenon and presenting solutions to solve it. *Second National Conference on Sustainable Development in Educational Sciences and Psychology*. Social and Cultural Studies. Tehran, Khordad. [In Persian]
- Berkowitz, R., Astor, R. A., Pineda, D., DePedro, K. T., Weiss, E. L., & Benbenishty, R. (2017). Parental Involvement and Perceptions of School Climate in California. **Urban Education**, 56(3), 393-423.
- Bornstein, M. H., Putnick, D. L., & Suwalsky, J. T., (2017). Parenting cognitions → Parenting practices child adjustment? The standard model. **Development and Psychology**, 30(2): 399-416.
- Document of the Comprehensive Scientific Map of the Country (2010). Secretariat of the Supreme Council of the Cultural Revolution. [In Persian]
- Document on Fundamental Transformation of Education (2019). Supreme Council of Cultural Revolution. [In Persian]
- Fitzgerald, Edward (2010). *Parental Involvement in the Early Years of a Child's Education*. Translated by Soghari Ebrahimi-Gavam. Tehran: Parents and Teachers Association Organization. [In Persian]
- Gates Foundation. (2021). **Learning in the 21st century**. URL Learning in the 21st Century.
- Grant, K. B., & Ray, J. A. (2018). **Home, school, and community collaboration: Culturally responsive family engagement**. Sage Publications.
- Haji Babaei, Hamid Reza (2012). Characteristics of "The School I Love" According to the Fundamental Transformation Document in Education, *Journal of Educational Innovations*, Volume 11, Number 2, July: 51-74. [In Persian]
- Henderson, A.T., & Mapp, K.L. (2002). **A new wave of evidence: The impact of school, family, and community connections on student achievement**. Austin, TX: National Center for Family & Community Connections with Schools.
- Klein, D. M; White, J. M. (2022). **Family Theories**. SAGE Publications.
- Korotaeva, E. V., Andryunina, A. S., Chugaeva. I. G. (2023). DIALOGICAL INTERACTION BETWEEN FAMILY AND SCHOOL: THE CONTENT ASPECT. **The Education and Science Journal**. Scholarly journal, 25(3): 97- 121.
- Koutsouveli, E., & Geraki, A. (2022). School management and climate to enhance parental involvement. **International Journal of Research in Education and Science (IJRES)**, 8(4), 662-679.
- Lazaridou, A., & Gravani Kassida, A. (2015). Involving parents in secondary schools: principals' perspectives in Greece. **International Journal of Educational Management**, 29(1), 98-114.

- Loudová, I., Havigerová, J. M., & Haviger, J. (2015). The communication between schools and families from the perspective of parents of high school students. **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 2015(174): 1242-1246.
- Marzooghi, Rahmatullah; Jahani, Jafar; Turkzadeh, Jafar; Amiri-Taibi, Muslim (2018). Conceptual model of interaction between school, family and mosque from the perspective of Islamic education. *Quarterly Scientific-Research Journal of Basij Strategic Studies*, Year 21, Issue 79, Summer: 113-81. [In Persian]
- Mazaheri, Hassan (1401). *Documents, Laws and Structure of Education*. 2nd Edition. Tehran: Farhangian University Publications. [In Persian]
- National Curriculum Document (2012). Secretariat of the Supreme Council of the Cultural Revolution. [In Persian]
- Penderi, E., & Petrogiannis, K. (2017). I gonikí emplokí ipó to prísma tis theórisis tou "ekpaideftikoú thílaka" tou paidioú [Parental involvement in the perspective of the child's 'educational enclave']. **Diályoi! Theoría Kai Práxi Stis Epistímes Agoyís Kai Ekpaídefsis**, 3(2017), 97-122.
- Pourrajab, M; Roustae, R; Talebloo, B; Kasmaienezhadfar, S; Faizal Bin Ghani, M. (2015). SCHOOL CLIMATE AND PARENTAL INVOLVEMENT: THE PERCEPTION OF IRANIAN TEACHERS. **Global Journal of Commerce & Management Perspective**, January - February: 4(1), 24-33.
- Pourrajab, Masoumeh; Panahidarcheh, Akbar; Aflaki, Amir Arsalan (2018). The role of parental participation in achieving educational goals. *Quarterly Journal of New Advances in Psychology, Educational Sciences and Education*, Year 1, No. 7: 32-39. [In Persian]
- Povey, J., Campbell, A. K., Willis, L. D., Haynes, M., Western, M., Bennett, S., Antrobus, E., & Pedde, C. (2016). Engaging parents in schools and building parent-school partnerships: The role of school and parent organisation leadership. **International Journal of Educational Research**, 79, 128-141.
- Powers, J. (2016). **Parent engagement in early learning: Strategies for working with families**. Redleaf Press.
- Rezaei, Navid (2019). The interaction between the mosque, school and family: A case study of the project of Martyr Behnam Mohammadi. Master's thesis in Islamic Education, Culture and Communication, Faculty of Islamic Education, Culture and Communication, Imam Sadiq University (peace be upon him). [In Persian]
- Richardson, S. A. (2009). Principal's perceptions of parental involvement in the "big 8" urban districts of Ohio. **Research in the Schools**, 16(1), 1-12.
- Samadi, Masoumeh (1403). Analysis of the barriers to family participation in the formal and public education system. *Quarterly Journal of Cultural and Educational Studies of Women and Family*. 19 (68), Fall: 39-72. [DOR: 20.1001.1.26454955.1403.19.68.8.1](https://doi.org/10.1001.1.26454955.1403.19.68.8.1) [In Persian]
- Samadi, Masoumeh; Rezaei, Monireh (2011). Studying the educational role of the family in the formal and public education system from the perspective of science and religion. *Quarterly Journal of Research on Islamic Education Issues*, 19 (12): 95-117. https://iej.ihu.ac.ir/article_200818.html [In Persian]
- Sandelowski, M., & Barroso, J. (2007). **Handbook for synthesizing qualitative research**. New York, NY: Springer Publishing.
- Sanders, M. G. & Sheldon, S. B. (2009). **Principals matter: A guide to school, family, and community partnerships**. Corwin: A SAGE Company.
- Sapin, M., Widmer, E. D., & Iglesias, K. (2016). From support to overload: Patterns of positive and negative family relationships of adult with mental illness over time. **Social Network**, 44(2016), 59-72.

- Short, Edmund. C. (2019). *Methodology of Curriculum Studies*. Translated by Mahmoud Mehrmohammadi et al. Tehran: Samt Publications.
- Sleeter, C. (2008). Equity, democracy and neoliberal assaults on teacher education. **Teaching and Teacher Education**, 24(8), 1947-1957.
- Tayebnia, Mohammad Saleh; Sotoudeh, Mehdi; Shokri Khaydani, Masoud; Hasheminejad, Sohrab (1401). Choosing the Institution Responsible for the Family Governance System in the Islamic Republic of Iran. *Quarterly Journal of Cultural and Educational Studies for Women and Family*. 17 (61), Winter: 121-92. [DOR: 20.1001.1.26454955.1401.17.61.4.9](https://doi.org/10.1001.1.26454955.1401.17.61.4.9) [In Persian]
- Theoretical foundations of fundamental change in the formal and public education system of the Islamic Republic of Iran (2011). Secretariat of the Supreme Council of the Cultural Revolution. [In Persian]
- Thomas J., & Harden A. (2008). Methods for the thematic synthesis of qualitative research in systematic reviews. **BMC Med Res Methodol**, 8(45):1-10.
- UNESCO. (2023). **School over time**.
- Vaez, Hossein (2018). The effectiveness of the home-school cooperation program on children's behavioral problems, empowerment and social relations of parents of first grade elementary school students in Ahvaz. Thesis for a doctoral degree in psychology. Faculty of Educational Sciences and Psychology, Department of Psychology, Shahid Chamran University of Ahvaz. [In Persian]
- Wanke, A. A. (2008). Parental involvement in children's education. **MA thesis, The State University of New York**.
- Wilder, S. (2014). Effects of parental involvement on academic achievement: **A meta-synthesis. Educational Review**, 66(3): 377-397.
- Zou, Zh. (2023). Family-School Communication: How Conflict between Family and School Expectation Influences Children's Development. **Journal of Education, Humanities and Social Sciences**. 12(2023), 241- 246.
- Zubaidi, Isa (2016). Investigating the interaction between family and school in the document of fundamental transformation of education and providing solutions to strengthen the relationship between these two institutions. Master's thesis in the field of Philosophy of Education, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Payam Noor University, Markazi Province. [In Persian]

